

MUĞLA'DA BİR MEVLEVİ: ŞAHİDİ İBRAHİM DEDE

Aydın DURDU

1980 li yıllarla beraber Türkiye'nin kapalı devletçi ekonomiden dışa açık liberal ekonomiye geçmiş, bu sürecin sonucunda geleneksel kültürün dış dünya ile karşılaşması ve bu karşılaşmanın da özellikle turizm faaliyetlerinin yoğun olduğu bölgelerde gerçekleşmiş olması beraberinde hızlı bir sosyal dönüşümü de getirmiştir. Bu hızlı dönüşüm yararlı yönler barındırmakla birlikte somut olmayan kültürel miras unsurlarının ve tarihsel-dinsel değerlerin kontrolsüz bir şekilde ortadan kalkması, zayıflaması ve unutulmasına neden olmuştur. İşte unutilan bu unsurlardan bir tanesi de ilk Mevlevihanelerden olan Şahidi İbrahim Dede ile özdeşleşen ve günümüzde ise sadece bir camii olarak ismi kalan Muğla Mevlevihanesidir. Biz de bu sunumumuzda özellikle Mevlevihane tarihi içerisinde önem taşıyan öncelikle Şahidi İbrahim Dede, Salih Hüdayi Dede ve Seyyid Kemaleddin ile ilgili halk anlatıları konusunda bilgiler vereceğiz ve bu anlatıların Anadolu evliya inancı içerisindeki yerine değineceğiz. Ancak önce eren-evliya inancı ile ilgili bazı genel bilgiler vermenin yararlı olacağını düşünüyoruz.

Anadolu'nun hangi bölgesine gidersek gidelim mutlaka bir türbe, ziyaret yeri ya da eren mezarıyla karşılaşırız. Bir anlamda Anadolu'yu bu durumuyla "Erenler Diyarı" olarak da tanımlayabiliriz. Birçok türbe ya da eren mezarının kime ait olduğu bilinmemekle beraber büyük bir saygı ve huşuyla ziyaret edilmektedir. Salt kutsallaştırılmış mekânlar olmasının ötesinde, buraların bu derece halk kültüründe ve psikolojisinde önemli yer tutmasının kaynağı, binlerce yıllık bir tarih ve kültür birikiminin sonucu olduğu gibi doğa karşısında çaresiz kalan insanoğlunun bir kurtuluş yolu aramasının da sonucudur.

Evlenemeyen kız, hastalığından kurtulmak isteyen hasta, günlük hayatında sorunlarına çözüm bulamayan insanlar bu mekânlarda kendilerine çözüm ararlar. Bu çözüm şeklinin nedeni ise evliya inancıdır.

Evliyalık inancı kısaca, olağan üstü bir güce sahip olup, Tanrıya diğer insanlardan daha yakın olduğu kabul edilen bir kişinin herhangi bir konuda sağ veya ölü iken yardımının dokunacağına inanılması ve bunu sağlamak için halkın belli yollara başvurmasıdır.

Evliya inancı, kaynağını günümüz tek tanrılı dinlerinden almamakta, atalar kültürüne ve o dönemin ölü gömme adetlerine kadar gitmektedir; ancak bu inanç zaman içerisinde dinsel bir nitelik kazanmış, en azından varlığını halk dininde veya günümüzde olduğu gibi halk İslam'ında devam ettirmektedir.

Evliya inancı, halk tarafından Karan-ı Kerim'e dayandırılır. Bunun için gösterilen Yunus Suresinin 62. ayeti şöyle demektedir: "İyi bilin ki, Allah'ın dostlarına (yani Evliyalara) korku yoktur; onlar üzülmeyeceklerdir de" Bir başka sure olan El-Araf suresinin 196. ayeti ise şöyle demektedir: "Çünkü benim dostum, Kitap'ı indiren Allah'tır, O iyileri (yani Evliyaları) dost edinir" Çünkü halk inançlarımıza göre evliya yaşıdıkları örnek hayatlarıyla Tanrı katına çıkmış, ölümsüzlüğü elde etmiş Tanrı dostu kimselerdir. Onlara edilen dua, onların aracılığıyla Allah'a ulaşır.

Halk inançlarına göre Evliya, sahip olduğu üstün niteliklerle Tanrının keramet bağışladığı kişidir. Bu niteliğiyle ölüm onun için bir son değildir ve öldükten sonra da yaşamaya devam eder. Hayattayken gösterdiği kerameti öldükten sonra da devam ettirir. Evliyaların gösterdikleri kerametler genellikle insanüstü bir başarı göstermek, normal insanların gerçekleştiremeyeceği bir durumu gerçekleştirmek (örneğin ateşe çıplak eliyle dokunmak, ateşe girmek, az yiyecek çok kişiyi doyurmak vs.) olarak özetlenebilir. Evliya için ve ya kutsal mekânlar için anlatılan söylenceler, bu söylencenin içerisinde doğduğu toplumun arzularını, olmasından mutluluk duyacağı durumu ve ya tam tersi oluşmasını istemediği bir durumu dile getirir.

Ziyaret, kutsal olarak bilinen evliya mezarına, herhangi bir dileğin olması, yerine getirilmesi isteğiyle yapılan gidip görme, bu işlem sırasında örneğin adak gibi belli uygulamaları yapma işidir.

Adak için belli bir nesne şart değildir. Adak sahibi, gönlünden neyi geçirmişse, onu adaması gerekir. Bunlar çoğunlukla, Kuran okuma, namaz kılma, oruç tutma, ihtiyaç sahibi bir kişinin ihtiyaçlarını giderme, kurban kesme, helva vb. çeşitli yiyecekler pişirip dağıtma, türbenin ya da ziyaret yerinin bulunduğu yerdeki ağaçlara, türbenin çeşitli yerlerine veya evliya mezarının mezar taşına bez bağlama, eşarp veya mendil bağlama, mum yakma gibi uygulamalardır.

Adak genellikle, evliya mezarlarının yanında adanır; çünkü evliya mezarları, Tanrıya yakın olduğuna ve bu nedenle Tanrı katında duasının makbul olduğuna inanılan kişilere aittir ve bunlar aracılığıyla yapılan duanın Tanrı katında daha değerli olduğuna inanılır.

Anadolu'da karşılaşılan evliya tipleri çeşitlilik gösterir. Bunlardan ilki belli bir bölgede bilinen mahalli-yerel evliyalarlardır. Özellikle taşrada gerçekten yaşamış iseler salt o çevrede bilinir ve saygı görürler. Bu tip evliyalardan bazılarının belli bir tarihi kişilikleri olduğu gibi bazılarının yaşayıp yaşamadıkları dahi belli değildir.

İkinci evliya tipi, yine çoğunlukla taşrada olup salt küçük bir çevre tarafından bilinen, belki bazıları tarikat kurucusu da olan dede, pir, baba gibi unvanlarla anılan evliyalarlardır.

Üçüncü evliya tipi, meslek piri olan evliyalarlardır. Buna en iyi örnek Ahiliğin kurucusu olarak bilinen Ahi Evren'dir.

Dördüncü evliya tipi, hayali evliyalar dediğimiz evliyalarlardır. Nohutlu Baba, Buğday Baba, Gül Baba, Çamlık Baba, Çam Evliya gibi yüzlercesini Anadolu'nun her yanında tespit edebileceğimiz bu evliyaların mezarları, isimlerini aldıkları dağların, tepelerin, ağaçların yanında bulunur. Kurban törenleri, yağmur duası, Hıdrellez gibi törenler çoğunlukla bunların başında yapılır.

Sözünü edeceğimiz son evliya tipi de Mevlana, Hacı Bektaş Veli, Hacı Bayram Veli, Şeyh Şaban-ı Veli gibi ülke çapında bilinen ve yaşadıkları tarihsel olarak kesin olan evliya tipleridir.

Yukarıda yazılı tüm evliya tipleri arasında bazı ortak özellikler bulunmaktadır. Olağan üstü olan bu özellikleri şöyle sıralayabiliriz:

- Cansız varlıklara can verme. Örneğin taşları yürütmek (Hacı Bektaş Veli)
- Başka bir canlı ya da nesne kılığına girebilmek. Örneğin Abdal Musa'nın geyik, Hacı Bektaş Veli'nin güvercin donuna girmesi
- Çocuk sahibi olamayan kişileri çocuk sahibi yapabilmek. Örneğin Dede Korkut hikâyelerinde anlatılan veli tipleri ile Anadolu'da özellikle çocuk sahibi olabilme dileğiyle gidilen evliya mezarları
- Evliyalığına inanmayanları cezalandırmak, rüyasına girerek tehdit etmek ya da felç etmek.
- Hayvanları ya da nesnelere buyruğu altına almak. Örneğin evliyanın geyikle tarla sürmesi, Hacı Bektaş Veli'nin duvarın üzerine binerek duvarı yürütmesi
- Hayvanların dilini konuşabilmek
- Üyesi olduğu toplumu savaşta başarıya ulaştırmak. Örneğin Çorum'da bulunan "Kutsal Balıklar"ın Kıbrıs savaşına katılarak Türk ordusuna yardım etmesi,
- Nesnelere başka nesnelere dönüştürmek. Örneğin suyun kana dönüştürülmesi ya da Munzur Baba söylencesinde olduğu gibi suyun süte dönüştürülmesi
- Aynı anda birkaç yerde birden olabilme, mekânın dışında olabilme. Örneğin Şeyh Şaban-ı Veli'nin namazlarını Kâbe'de kılıp geri dönmesi
- Normal insanların gösterebileceği direncin çok üzerinde direnç gösterebilmek. Örneğin Kahramanmaraş-Pazarcık ilçesinde bulunan Himmet Baba'nın kaynar kazandan eliyle et alabilmesi, yemeği karıştırabilmesi

- Öleceği zamanı önceden bilebilmek. Örneğin bazı söylencelerde Şeyh Şaban-ı Veli'nin öleceği yeri ve zamanı önceden söylemesi.

Sözünü etmiş olduğumuz evliyaların mezarlarına da belli gidiş sebepleri vardır. Bunlar; şifa bulmak, kısmet açmak, çocuk sahibi olmak, yağmur duası için, kazadan beladan kurtulmak, okul veya mesleğinde başarılı olmak, kayıp bir eşyanın bulunmasını sağlamak, yalan söylediğinden şüphelenilen kişileri yemin ettirmek vb.'dir.

ŞAHİDİ İBRAHİM DEDE'NİN HAYATI

Muğla Mevlevihanesi ile beraber anılan Şâhidî İbrahim Dede 1468 yılında doğmuştur. İlk eğitimini babasından alan Şâhidî'nin asıl adı İbrahim'dir. "Muğlalı Şâhidî" veya "İbrahim Şâhidî" olarak da anılan Şâhidî, "Tuhfe-i Şâhidî" isimli eserinde:

Gedâyem Şahidi-i Mevlevîyem

Diyâr-ı Mentеше'de Muğlevîyem

Dizeleri ile memleketi hakkında açık bilgi vermekte, Muğlalı bir Mevlevî olduğunu ifade etmektedir ve başta Farsça eğitimi olmak üzere ilk eğitimini babası Salih Hüdayî'den almıştır. Salih Hüdayî, mezarı şu andaki Şahidi Camiinin bahçesindeki türbenin arkasında bulunan ve bazı görüşlere göre Nakşibendî bazı görüşlere göre ise Mevlevî tarikatına ait olan dergâhın şeyhi Seyyid Kemaleddin'in manevi oğlu olarak büyümüştür. Şahidi, 18 yaşına gelince İstanbul'da Fatih Medresesinde, daha sonra da Bursa'da Yıldırım Han Medresesinde eğitim almıştır. Aldığı medrese eğitimi ile yetinmeyen ve o eğitimin sınırları içerisine sığmayan Şahidi'nin tasavvufa yönelişi ise en önemli eseri olan Gülşen-i Esrar isimli kitabında anlatılan bir olay üzerine gerçekleşir: "Bir gün, Seyyid Hüseyinî'nin Kenzü'r-Rümûz'unu okurken, bir softa ona, 'Bu nedir?' diye sorar. O da eser için, 'Dünyayı terk etmeyi, dünya nimetlerine önem vermemeyi telkin ediyor.' der. Bunun üzerine softanın, 'Bu kadar zahmetten sonra, demek dünyayı terk edeceğim ha. Bana mevki, mal, mülk, evlat gerek' demesi, Şâhidî'yi oldukça üzer. Bunu söyleyen softanın onun yanından ayrıldıktan sonra vebaya yakalanarak ölmesi ise asıl olanın dünya malı olmadığı gerçeğini ona hatırlatır ve bu olay Şâhidî için bir dönüm noktası olur. Öğrenimini tamamlamadan Muğla'ya dönen Şahidi annesine, artık medresede okumayacağını, derviş olmak istediğini söyler. Bu sırada Muğla'da iki şeyh vardır. Bunlardan Şeyh Vefâ'nın halifesi olan Şeyh Hayreddin'in ne şeyhlikle ve ne de dervişlikle ilgisi vardır, hatta Tekkesi bile yoktur. Oysa, Şeyh Bedreddin,

tekke sahibidir ve şehzâdelerle beylerin saygısını kazanmış bir kişidir. Şâhidî annesinin de isteğine uyarak, Vefâî şeyhi Bedreddin'e bağlanır, ondan eğitim almaya başlar.”

Şâhidî'nin anlattığı bu olay, onu tasavvufa yönlendirirken, yine Gülşen-i Esrar isimli eserinde anlattığı diğer bir olay, Şâhidî'nin Mevleviliğe yönelişini, dolayısıyla Muğla'da Mevleviliğin gelişip genişlemesi açısından oldukça önemlidir. Kendi ifâdesine göre, Şâhidî'yi Mevleviliğe yönlendiren olay şöyle gelişmiştir: “Şâhidî'nin, köy köy dolaştığı zamanlarda, Kozluk köyünde bir Cuma günü abdest alırken, garip bir hale düşer, kendinden geçer. Orada bulunan bir meczup kendisine, “Abdest alırken göğe bakmadın mı? Bütün melekler başının üstündeydi” der. Cuma namazından sonra, minbere çıkıp va'za başlar. Va'zı bitirip kürsüden inerken, herkes elini öpmeye koşar. Bu arada, dinleyiciler arasında bulunan bir Mevlevî dervîşi, ‘Sende bu kadar bilgi varken, neden başında Mevlevî külâhı yok?’ der. Şâhidî de, ‘Bir pir bulsam, derhal Mevlevî külâhı giyerim’ cevabını verir. Böylece, bu dervîşle birlikte, Vakıf adlı köyde imamlık yapan ve Fenâyî (Ö. 1519) mahlasını kullanan Mevlevî dervîşiyle beraber, Lazkiye (Denizli)'deki Mevlevî şeyhi Fânî Dede (Ö. 1504)'ye giderler. Şâhidî, orada Vefâî geleneğinden ayrılarak Mevlevî tarikatına dâhil olur. Mevlevî geleneğine dahil olduğu yıl 1494'tür ve 26 yaşındadır.

Denizli, Afyonkarahisar ve Kütahya üzerinden Konya'daki Mevlevihane ile ilişki kuran Şâhidî İbrahim Dede, Dîvânî Mehmed Çelebi ve onun muhibi vasıtasıyla, Mevlevî birikimini Muğla Mevlevihanesine aktarmış, ayrıca yazdığı eserlerle Mevlevî birikimini Muğla'da oldukça geliştirmiştir.

Asıl adı İbrahim olmakla beraber yörede Şahidi olarak bilinmesi halk tarafından anlatılan bir söylenceye ve söylencede ortaya konan bir keramete dayandırılmaktadır. Anlatıya göre Şahidi'nin annesi ve babası hacca giderler. Hamile olan Şahidin annesi yolda rahatsızlanır ve Şahidi'yi yolda dünyaya getirir. Hacca gitmek için yola çıkan anne baba Şahidi'yi bir sütanneye vererek yollarına devam eder ve hacca giderler. Çocuk çok güzel ve zekidir. Haç mevsimi biter, anne ve babası Şahidi'yi geri almak isterler. Sütanne onlara başka bir çocuk verir; çünkü Şahidi'nin sütanneye gelmesiyle beraber eve bolluk bereket gelmiş, zengin olmuşlardır. Çocuğun kendilerine ait olmadığını anlayan aile bunu kabul etmez, kadiya başvururlar. Kadı, çocuğun kendilerine ait olup olmadığını nasıl anlayacaklarını, çünkü çocuğun çok küçük olduğunu söyler. Şahidi'nin babası “Benim çocuğum kendi şahitliğini yapar.” Der. Çocuk şehadet parmağını kaldırarak “Benim babam bu” diyerek gerçek babasını gösterir. Bu olay üzerine Şahidi'yi yanına alan anne baba geri Muğla'ya döner ve Şahidi ismi ile anılmaya başlar.

Şahidi İbrahim Dede, 1550 yılında Afyonkarahisar'da vefat etmiş ve şeyhinin mezarının yanına gömülmüştür. Muğla'daki yaygın inancın aksine Şahidi İbrahim Dede'nin mezarı Muğla'da değil, Afyonkarahisar'dadır. Muğla'daki mezar oğlu Şuhudi'ye aittir. Her yıl olduğu gibi Şahidi İbrahim Dede, o yılda şeyhi Divani Muhammed Çelebi'nin mezarını ziyarete Afyonkarahisar'a gitmiş, oğlu Şuhudi'ye şeyhlik makamını teslim ederek Muğla'ya göndermiş, kendisi Afyonkarahisar'da kırk gün kaldıktan sonra orada vefat etmiş ve şeyhi Divani Muhammed Çelebi'nin mezarının yanına gömülmüştür.

Şahidi İbrahim Dede'nin iki oğlu olduğu tarihi kaynaklarda bilinmekte, bunlardan bir tanesi 1585 yılında vefat eden Hüsameddin Hüseyin Efendi olup türbesi Ula ilçesindedir. Diğerisi ise Şahidi İbrahim Dede öldükten sonra 40 yılı aşkın süre Mevlevihâne'de şeyhlik yapmış olan ve 1591'de Muğla'da vefat etmiş olan Şuhûdî'dir.

Şahidi İbrahim Dede'nin Mevlevihanedeki şeyhlik görevi dışında herhangi bir işle uğraştığına dair bir anlatı ya da bilgi bulunmamaktadır. Örneğin oğlu Hüsamettin Hüseyin ile ilgili olarak anlatılan anlatılardan kunduracılıkla meşgul olduğunu görüyoruz; ancak Şahidi İbrahim Dede ile ilgili mesleğini gösteren herhangi bir anlatı yada tarihsel bir kaynak bulunmamaktadır. Bunun yanında Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nde "Muğla'da Şahidi Hazretlerinin bir mektebi vardır. Şehrin bütün çocukları orada ilim tahsil ederler. Binden fazla çocuk vardır. Başka şehirlerde olup derslere akli ermeyen, buraya gelip birkaç ders okuyunca zihni açılır." denmektedir ki bu durumda Şahidi'nin iyi bir eğitici, iyi bir pedagoğ olduğu sonucuna varabiliriz.

Şahidi, Mevlevi Tekkesindeki eğitimliliği yanında üçü Türkçe, biri Türkçe-Farsça, yedisi Farsça ve ikisi Arapça olmak üzere on üç eser bırakmıştır. Bunlardan edebiyat tarihi ve Mevlevi düşüncesi açısından en önemlisi Gülşen-i Esrar olup diğerleri sırasıyla Divan, Gülşen-i Vahdet, Mevlid, Gülşen-i Tevhid, Gülşen-i İrfan, Tuhve-i Şahidi, Gülistan Şerhi, Sohbetname, Müşahadat-ı Şahidiyye, Tıraşname, Risale-i Afak u Enfus'tur.

Anlatılar Ve Kerametler

- Şahidi hakkında anlatılan söylenceler yanında ilk olarak aynı inanç ikliminden beslenen ve Şahidi'nin temsil ettiği şehir kültürü ile çevre coğrafyada yakın tarihe kadar ağırlıklı olan göçer Yörük kültürünün bir anlamda çatışmasının söylencelere yansımaları da göstermesi açısından oğlu Hüsamettin ve göçer kültürünün önemli evliyalarından kabul edilen Sandras Dağı ile özdeşleşen Çiçek Baba hakkındaki söylenceyi de ifade etmekte yarar görüyoruz. Şahidi İbrahim Dede'nin oğlu Hüsamettin Hüseyin Efendi hakkında anlatılan ve günümüze kadar gelen menkıbe şöyledir: "Büyük velilerden Sandras Dağında münzevi bir hayat süren Çiçek Baba, sıcak bir yaz gününde mendiline kar doldurarak, arkadaşı olan Hüsamettin Hüseyin Efendi'nin medrese dışında iştiğal ettiği kunduracı dükkânına gelir ve elindeki mendili duvara asar. Hüsamettin Hüseyin Efendi de ocaktan kor toplayarak bir beze sarar, duvarda, içerisine kar konularak asılan mendilin altına asar. Ne kar erimekte, ne de kor bezi yakmaktadır. Sohbetleri esnasında dükkâna ayakkabı ölçüsü aldırma üzere bir kadın gelir. Hüsamettin Hüseyin Efendi müşterisiyle meşgul olurken, Çiçek Baba'nın mendilindeki kar eriyerek Hüsamettin Hüseyin Efendinin kor dolu mendiline cızırtılar çıkararak damlamaya başlar. Bunun üzerine Hüsamettin Efendi Çiçek Baba'yı: "Şehirde evliyalık dağdakine benzemez, kendine gel!..." diyerek ikaz eder ve karın erimesi böylece durur."

- Şahidi İbrahim Dede'nin methini duyan Kanuni Sultan Süleyman iki askerini Şahidi İbrahim Dede'yi yanına getirmeleri için Muğla'ya göndermiş. Askerler gelip Muğla'da Şahidi

İbrahim Dede'yi bulmuşlar ve padişahın isteğini iletmişler. Bunun üzerine Şahidi İbrahim Dede askerlere tamam demiş ve hazırlığını yaptıktan sonra askerlere “Haydi gidelim” demiş ve bu esnada da ezan okunmaktaymış. Şahidi İbrahim Dede askerlere dönerek “Namazı burada mı kılalım, yoksa İstanbul'da mı?” diye sorduktan sonra askerler biraz afallamışlar ama kendilerini de bir anda İstanbul'da bulmuşlar. Cuma Namazını Kanuni Sultan Süleyman ile beraber kıldıktan sonra Şahidi'nin bu kerametini askerler padişaha iletmişler ve padişah ta Şahidi İbrahim Dede'ye çok daha fazla hürmet etmeye başlamış.

- Şahidi İbrahim Dede, Muğla'da halkı hurafelere yönlendirdiği iddiası ile padişaha, yani devrinin padişahı olan Kanuni Sultan Süleyman'a şikâyet edilir. Padişah askerlere emir vererek Şahidi İbrahim Dede'nin Muğla'dan alınarak kendisine getirilmesini ister. Askerler üç aylık yolculuktan sonra Muğla'ya ulaşarak Şahidi İbrahim Dede'yi bulurlar. Cuma namazı olduğu için Şahidi İbrahim Dede abdest almaktadır. Askerler Padişahın emrini ilettilerinde Şahidi İbrahim Dede askerlere “Namazı burada mı kılalım, yoksa İstanbul'da mı?” diye sorar. Askerler bu işe şaşırırlar ve İstanbul'da derler. Bunun üzerine Şahidi İbrahim Dede, askerlere gözlerini kapatmalarını söyler ve bir anda İstanbul'a varıp Cuma namazını İstanbul'da kılarlar. Namazdan sonra askerler Şahidi İbrahim Dede'yi padişahın huzuruna çıkarırlar. Padişah duruma şaşırır; çünkü çok çabuk dönmüştür askerler. Askerler ise Şahidi'nin kerametini padişaha anlatırlar. Bunun üzerine padişah Şahidi İbrahim Dede'yi bir daha denemek için “Bunu zindana atın, eline boş kağıt verin, sabaha kadar bir Kur'an nüshası yazsın” der. İki tane gözetmenin kontrolünde zindana konan Şahidi İbrahim Dede'yi gözleyen gözetmenler, kırk kişinin zindanda Kur'an yazdıklarını ve kırkının da Şahidi İbrahim Dede olduğunu görürler. Sabah olduğunda Kur'an nüshaları tamamlanmıştır. Gözetmenler durumu padişaha iletirler. Bunun üzerine padişah, Şahidi İbrahim Dede'nin keramet sahibi bir evliya olduğuna inanır.

- Bir gün padişah Şahidi İbrahim Dede'yi gönlünden geçirir. “Mevlana gibi bir zat varmış Menteşe yöresinde, onu nasıl görebilirim” diye düşünürken kapı çalınır. Asker kapıyı açar, gelen kişiye ne istediğini sorunca “Padişahımız beni görmek istedi” der. Asker padişaha birini bekleyip beklemediğini sorunca padişah beklemediğini söyler; ancak Şahidi İbrahim Dede ısrar eder. Asker çaresiz onu padişahın huzuruna çıkarır. Şahidi İbrahim Dede padişahın huzuruna çıkınca “Mevleviyem, Şahidiyem, gurbet diyar Menteşeliyem” der.

- Şahidi İbrahim Dede'nin türbesinin içerisinde bulunduğu mekan Şahidi İbrahim Dede'nin Kanuni Sultan Süleyman'la görüşmesinden ve Kanuni Sultan Süleyman'ın o mekan Şahidi İbrahim Dede'ye vakfetmesinden sonra Mevlevihane olmuştur. Mevlevihane bu olaydan önce bugün Kurbanzade olarak bilinen mekânda olup Mevlevihanenin postnişinliğini Şeyh Şemseddin yapmakta idi. Tekkeye ait bir aşhane ve fırını da bulunmakta, aşhanenin idaresi Kazancı Dede, fırının idaresi ise hamura maya yani yerel adı ile hamur katmadan ekmek pişirdiği için Hamursuz lakabı ile anılan Mustafa Dede tarafından gerçekleştirilmekte idi. Bugün önemli inanç merkezi olan Hamursuz Dağı da ismini Hamursuz Mustafa Dede'den almıştır; ancak halk arasındaki anlatılara göre Kanuni Sultan Süleyman'ın Rodos Seferi sırasında Hamursuz Dede hamur(Maya) katmadan pişirdiği ekmeklerle orduyu doyurarak keramet göstermiş ve ismini bu olaydan almıştır.

- Muğla inanç merkezleri ile ilgili anlatılarda merkezi bir rol oynayan Kanuni Sultan Süleyman'ın Rodos Seferi esnasında Şahidi İbrahim Dede üstün hizmetler göstermiş, bunun üzerine Kanuni Sultan Süleyman, Şahidi İbrahim Dede'ye kendisinden bir isteği olup olmadığını sormuştur. Şahidi İbrahim Dede de bugün Şahidi Camiinin bulunduğu mekan Mevlevihane olarak istemiştir. Kanuni Sultan Süleyman bu mekânı Şahidi İbrahim Dede'ye Mevlevihane olarak vakfettiği gibi Karabağlar Yaylasından doksan dönüm araziye de tekkenin masraflarını karşılamak üzere vakfetmiştir.

Osmanlı Hükümdar seferlerinin yeni savaşlar kazanılması yanında ordunun geçtiği yerleşim yerlerinin toplumsal ve ekonomik ilişkilerini yeniden şekillendiren bir fonksiyona da sahip olduğunu görmekteyiz. Kanuni Sultan Süleyman'ın Rodos Seferi ile ilgili söylencelerin Muğla anlatılarında yoğun olarak karşımıza çıkmasının sebebi de bu olmalıdır. Benzer söylenceler IV. Murat'ın Bağdat Seferi ile ilgili olarak özellikle Doğu Anadolu illerindeki anlatılarda karşımıza çıkmaktadır.

Seyyid Kemaleddin

Seyyid Kemaleddin daha önce de sözü edildiği gibi Salih Hüdayi'nin manevi babasıdır. Türbesi, Şahidi Camiinin bahçesindedir. Söylenceye göre, üzerine türbe yapılmasını istememiş, yapılan türbeyi üzerinden geri atmıştır. Onu sevenler ölümünden sonra üzerine türbe yapmak istemişler; ancak her türbe yapmak istediklerinde gece türbenin duvarı kendi kendine yıkılmış ve belli bir süreden sonra da türbe yapmaktan vazgeçmişlerdir. Günümüzde bu nedenle Seyyid Kemaleddin'in mezarı Şahidi İbrahim Dede ve Salih Hüdayi türbesinin hemen yanında üstü açık bir şekilde durmaktadır.

Halk anlatılarına göre Seyyid Kemaleddin kerametlerini kimseye göstermek istemezmiş; ancak bir defasında İstanbul'dan padişahın emri ile askerler onu ziyarete gelmiş ve yanlarında getirdikleri badem çekirdeğini ağaca dönüştürmesini istemişlerdir. Seyyid Kemaleddin badem çekirdeğini alarak bir ağacın kovuğuna koymuş ve kısa sürede çekirdek dallanıp budaklanarak badem ağacına dönüşmüştür.

Türbe Çevresinde Gelişen İnançlar

- Salih Hüdayi ve Şahidi İbrahim Dede Türbesi ile Türbenin arkasındaki Seyyid Kemaleddin ve Türbenin çevresinde bulunan ismi belli olmayan diğer mezarların hepsi ziyaret edilir. Ziyaretler özellikle Cuma namazından önce veya sonradır. Namazdan önce kadınlar tarafından ziyaret edilir. Eskiden bu ziyaretlerin Salı ve Cumartesi yapıldığı; çünkü Cuma günleri Dede'nin orda bulunmadığı söylenmiştir. Bize göre bu söylemin nedeni birçok evliya söylencesinde de karşımıza çıkan Evliyanın Cuma Namazlarını Mekke'de kılması ile ilgilidir. Yapılan ziyaretlerde; evlenemeyen kadınlar kısmetinin açılması dileği ile adakta bulunurlar. Dileği yerine gelince adağını keser dağıtır. Adak olarak oğlak kesilmekte ve bu kesilen adağın geçmişte cumartesi kesilmesi esastır. Anlatılanlar bu tür adakların önceleri Türbenin bulunduğu mekânda kesildiği, hatta Türbe bahçesinde aşure de kaynatıldığı söylenmektedir. Bu gün ise adağın türbede kesilmesi ve aşurenin türbe bahçesinde kaynatılması ortadan kalkmış, mekân salt bir cami olarak kullanılmaya başlanmıştır.

- Şahidi İbrahim Dede, özellikle Türbe çevresinde oturanlarca rüyada görülmektedir. Rüyada görenlerin rüyalarını anlatmamaları gerekli görülürken ise de rüyada görenler O'nu yeşil veya beyaz elbise içerisinde esmer ve sakallı bir kişi olarak gördüklerini söylemektedirler. 31 yıldır Türbenin bakımını üstlenen bayan türbedar da eşini kaybettikten sonra O'nu rüyasında görerek Türbedarlık yapmaya başlamıştır.

- Söylenceye göre türbenin bulunduğu mekân kapatılmak istenmiş; ama kapatmak isteyen kişiler evliyalarca felç edilerek engellenmiştir.

- Türbeye bırakılan su ve şeker bir süre bekletilip türbedar tarafından dua okunduktan sonra hastalara şifa niyetine içirilir. Türbede su ve şeker bekletme gibi diğer bir inanış ta özellikle Balkan ülkelerinde yaygın olan hastalara ait olan kıyafetlerin türbede bekletildikten sonra yeniden hastalara giydirilmesi ve bu uygulamanın hastaların iyileşmesini sağlayacağına inanılmasıdır.

- İsteyen Şahidi İbrahim Dede'nin ayak ucunda iki rekat namazı aşmamak üzere namaz kılar.

- Halk arasındaki inanışa göre Şahidi İbrahim Dede ve Hamursuz Dede gerçekte ölmemiş ve günümüzde de birbirlerini nur şeklinde ziyaret etmekte olan iki evliyadır.

- Çocuk sahibi olamayan kişiler çocuk sahibi olma dileği ile türbeyi ziyaret etmekte ve adakta bulunmaktadır. Çocuğu olmayan kadınların beline türbedar tarafından lastik bağlanarak dua okunmakta, bu lastiği bir hafta üzerinde taşıyan kadın bir hafta sonra türbeye getirerek bırakmaktadır. Çocuk sahibi olanlar daha sonra adaklarını dağıtmakta yada çocuğuna Şahidi'nin ismini vermektedir. Örneğin kız çocuklarına Şahide, erkek çocuklarına İbrahim ismi verilmektedir.

- Geçmişte camide duran nalınların kimse gelmediği halde ıslak olduğuna, bunun nedeninin de Şahidi İbrahim Dede'nin bu nalınları kullandığına inanılırdı. Ayrıca türbenin olduğu bölgede at nalı sesi duyulur ama kimse görülmezdi ki bu seslerin evliyalardan geldiğine inanılırdı.

- Geçmişte türbeye gelinerek bez bağlanıp, mum yakılarak, Seyyid Kemaleddin'in mezarına dileğin gerçekleşip gerçekleşmeyeceğini anlamak amacıyla taş yapıştırılır ve dilekte bulunulurdu. Okula başlayacak çocuklar camiye getirilir ve bu ziyaretin sonucunda hayatı boyunca akıllı ve zeki olacakları düşünülürdü.

- Bazı söylencelere göre Şahidi İbrahim Dede'nin türbesinin duvarı, zamanında Belediye tarafından yıkılmak istenmiş ancak bu işle görevlendirilen kişiler bir türlü bunu başaramamışlar, hatta felç olmuşlardır.

SONUÇ

Şahidi İbrahim Dede ve onunla bağlantılı olarak ele aldığımız diğer evliya anlatılarının tip motif yapısının Anadolu genelini yansıttığı söylenebilir. Ahmet Yaşar Ocak'ın "Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menakıbnameleri" isimli eserinde yayınlamış olduğu sınıflamayı esas aldığımız cetvelde de görüleceği gibi söz konusu anlatılar İslam öncesi ve İslam kaynaklı birçok motifi içerisinde barındırmaktadır.

İSLAM ÖNCESİ İNANÇ MOTİFLERİ

(Eski Türk İnançları, Şamanizm, Budizm, Zerdüştlük, Maniheizm ve Mazdeizm)

Motifler	Şahidi Dede	İbrahim Dede	Salih Hüdayi Dede	Seyyid Kemaleddin	Hamursuz Dede	Şeyh Hüsametdin
Dağ ve tepe kültü					X	
Taş ve kaya kültü				X	X	
Ağaç kültü				X		
Sihir ve Büyü						
Hastaları iyileştirme	X		X		X	X
Gaipten ve gelecektek haber verme						
Tanrının insan gibi görünmesi						
Tabiat kuvvetlerine hâkimiyet	X				X	

Ateşe hükmetme				X	
Kemiklerden diriltme					
Kadın, Erkek ortak ayinler					
Tahta kılıçla savaşma					
Tenasüh inancı					
Hulul inancı					
Don değiştirme					X
Ejderha ile mücadele					
Havada uçma					X
Dört unsur inancı					
Ateş kültü	X	X	X	X	X

KURANI KERİM VE HADİSLERDEKİ MUCİZE MOTİFLERİ

Motifler	Şahidi İbrahim Dede	Salih Hüdayi Dede	Seyyid Kemalettin	Hamursuz Dede	Şeyh Hüsamettin
Ölüyü diriltme					
Irmak ve denizi yarma					
Hayvanları konuşurma					
Asayı ejderha yapma					
Gaybı bilme					
Geleceği haber verme					
Halka felaket musallat etme					
Taştan ve yerden su çıkarma					
Kemiklerden diriltme					
Bedduanın tutması					
Ateşte yanmama				X	
Cansız varlıkları canlandırma					

Hastalık ve vücut arızasını giderme					
Tabiat kuvvetlerine hükmetme	X			X	
Yoktan yiyecek içecek çıkarma				X	
Ölmeden göğe çekilme					
Az yiyeceklerle çok kişiyi doyurma					

KİTABI MUKADDES MUCİZE MOTİFLERİ

Motifler	Şahidi İbrahim Dede	Salih Hüdayi Dede	Seyyid Kemaleddin	Hamursuz Dede	Şeyh Hüsamettin
Ölmeden göğe çekilme					
Suyu kana çevirme					
Halka felaket musallat etme					
Bereket getirme	X		X		
Az yiyeceklerle çok kişiyi doyurma					
Vücut arızalarını giderme				X	
Ölüyü diriltme					
Kısır kadın ve çocuğu çocuk sahibi yapma	X	X		X	X
Kuru odunu ağaç haline getirme			X		
Yerden veya taştan su çıkartma					
Irmak veya denizi yarma					
Su üstünde yürüme					
Asayı ejderha yapma					

Hayvanları itaate alıp dost olma					
Bedduanın tutması		X			
Tabiat kuvvetlerine hükmetme				X	
Hastalıkları iyileştirme	X	X	X	X	X
Ejderha ile mücadele					

KAYNAK KİŞİLER

Münevver AYGÖKÇE, 82 yaşında, İstanbul doğumlu. Evli, 4 çocuk sahibi
 Neşe AKYOL, 40 yaşında, evli, ilkokul mezunu
 Safiye Ceylan, 47 yaşında, evli, ilkokul mezunu
 Durmuş YAŞAR, Şahidi İbrahim Cami İmamı, Üniversite Mezunu

YARARLANILAN KAYNAKLAR

ÇINAR, Ali Abbas. Muğla ve Çevresi Sözlü Kültürü ve Toplumsal Değerleri, Muğla Belediyesi Yayınları, Muğla 2007
DURDU, Aydın. "Bolu İlinde Bulunan Türbeler Üzerine Bir İnceleme." Türk Halk Kültüründen Derlemeler (1998): .
DURDU, Aydın. "Kutsal İnsan, Kutsal Mekân, Evliya İnancı-Türbe, Yatır ve Ziyaret Yerleri." Yol Bilim Kültür Araştırma Sayı 24. Yıl: Mayıs-Haziran 2003. Sf. 4-8.
ERGUN, Doç. Dr. Metin. "Dağlarla İlgili Altay-Türk Efsaneleri." Milli Folklor, Sayı 31-32
ERHAT, Azra. Mitoloji Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993 .
FRAZER, James George. Altın Dal. İstanbul: Payel Yayınları, 1991 .
HAKSES, Ali Rıza. Menteşe Büyükleri, Muğla Valiliği Yayınları, 1999.
HANÇERLİOĞLU, Orhan. İslam İnançları Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1994 .
HANÇERLİOĞLU, Orhan. Dünya İnançları Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1993 .
İNAN, Afet. Eski Türk Dini Tarihi. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1976.
OCAK, Ahmet Yaşar. Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkıbeleri. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları, 1984 .
ÖGEL, Bahaeddin. Türk Kültür Tarihine Giriş. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1991.
ÖNAL, Mehmet Naci. Muğla Efsaneleri, Muğla Üniversitesi Yayınları, Muğla 2005
TUNCER, Ömer. İşte Anadolu. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 1993 .